

अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष (आई.एम.एफ.): केही प्रश्न, केही उत्तर

• विष्णु रिमाल

१. आई.एम.एफ. भनेको के हो ?

अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष (आई.एम.एफ.), सन् १९४४ मा भएको संयुक्त राष्ट्रसंघीय अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय तथा मौद्रिक सम्मेलनले स्थापना गरेको हो ।

दुनियाँको कुनै पनि राष्ट्र आई.एम.एफ. को सदस्य हुन चाहेमा आफ्नो आर्थिक भारको अनुपातमा सदस्यता शुल्क बुझाउनु पर्दछ । यही शुल्कले नै आई.एम.एफ. भित्र कुन देशको कति राजनीतिक हैकम चल्ने भन्ने कुरा निर्धारित हुन्छ । यसरी हामी आई.एम.एफ. लाई शेयर होल्डरहरूको कम्पनीसँग दाज्ज पनि सक्दछौं ।

त्यसैले, आई.एम.एफ. भित्र नेपाल, भारत जस्ता देशको तुलनामा अमेरिकाको फुई कता हो कता बढी हुने गर्दछ ।

आई.एम.एफ. मा जसले बढी शुल्क तिर्छ, उसले नै बढी ऋण पाउँछ ।

परिणामस्वरूप, आई.एम.एफ. दुनियाँको ठुलो पूँजीपति राष्ट्रद्वारा संचालित हुन पुगेको छ र अमेरिकाको भूमिका यति महत्वपूर्ण छ कि त्यसका प्रतिनिधिहरूलाई विशेषाधिकार (भिटो) लगाउने समेत अधिकार छ । यसैले आई.एम.एफ. कुनै स्वतन्त्र संस्था होइन, यो साम्राज्यवाद (खासगरी अमेरिका)को एउटा हतियार मात्रै हो ।

सन् १९९२ को सेप्टेम्बर ३० सम्ममा विश्वका १७३ राष्ट्रहरू आई.एम.एफ. को सदस्य बनिसकेका छन् ।

२. आई.एम.एफ.को संचरना कस्तो छ ?

आई.एम.एफ.को संरचनामा बोर्ड अफ गर्भनर, प्रशासनिक बोर्ड, महासचिव र कर्मचारी गरी तीन तह रहेका छन्। गर्भनरहरूको बोर्डमा हरेक देशका प्रतिनिधिहरू(अर्थ मन्त्री वा गर्भनर) रहेका हुन्छन् र निर्णय गर्ने अधिकार पनि यसैको हुन्छ।

प्रशासनिक बोर्डमा जर्मनी, अमेरिका, फ्रान्स, जापान र बेलायत गरी ५ वटा धनी राष्ट्रहरू रहेका छन्। यसमा एक जना साउदी र १६ जना प्रशासकहरू २ वर्षका लागि अन्य सदस्य देशहरूबाट निर्वाचित भएका छन्।

यसबाट पनि स्पष्ट हुन्छ, कि, प्रशासनिक बोर्ड भनेको धनी देशहरूबाट संचालित छ र आई.एम.एफ.को वर्तमान महासचिव, सदस्य देशहरूको अर्थतन्त्रमाथि आँखा गाडिरहेका सयौं अन्तर्राष्ट्रिय उच्च पदस्थ कर्मचारीहरूलाई नियन्त्रण गरेर बसेका छन्। यिनीहरू सबै माथि लेखिएका धनी देशका शासक वर्गको इच्छा र आवश्यकता अनुसार काम गर्दछन्।

३. आई.एम.एफ. ले कस्तो काम गर्छ ?

कानूनी भाषामा आई.एम.एफ.को काम अन्तर्राष्ट्रिय मौद्रिक प्रणालीसँग सदस्य देशहरूको मुद्रालाई स्थिरता प्रदान गर्नु हो। तर, वास्तविकतामा यसले सम्बन्धित विभिन्न देशका सरकारी योजनाको निरिक्षण एवं समन्वय गर्दै आफ्नो नाफामा ध्यान दिई ती देशका अर्थतन्त्रलाई स्थिर बनाउने आवश्यकता देखाउँछ। त्यसका लागि आई.एम.एफ.ले सम्बन्धित देशका सरकार मार्फत समाज विरोधी, मजदुर वर्ग विरोधी कार्यक्रम घोषणा गराउँछ, र लागू गरे-नगरेको चियोचर्चा गर्दछ।

यसले त्यस्तो काम सर्वप्रथम तेश्रो विश्वका देशहरूमा गराउँछ। तर, अहिले यसले आठैको हस्तक्षेप पूर्वी सोभियत राष्ट्रहरूमा फैलाएको छ।

४. “शर्त सहितको सहयोग (कण्डिशनल एड)” भनेको के हो ?

माथि उल्लेख गरिसकिएको छ, आई.एम.एफ.ले सदस्य देशहरूको अर्थ-नीतिमा निगरानी राखिरहेको हुन्छ। जब कुनै देश “ऋणमा डुब्छ, र तिर्न सक्दैन, आई.एम.एफ.ले शर्त सहितको आर्थिक सहयोग “उपलब्ध” गराउँछ। त्यो शर्त भनेको सम्बन्धित देशले आई.एम.एफ.ले भने जस्तैगरी “आर्थिकसुधार” अभियान चलाउनु जुन ऋणी देशको सार्वभौम सत्ता विरुद्ध पनि हुने गर्दछ। त्यसैले शर्त सहितको सहयोगलाई त्यस्तो आर्थिक मापक मान्न सकिन्छ, जसले ऋणी देशको आर्थिक अवस्था जेभए पनि विश्वको पुजिवादी अर्थतन्त्रलाई भने सेवा पुऱ्याउँछ।

५. आई.एम.एफ.ले पढाएको “आर्थिक सुधार” को पाठ के हो ?

आई.एम.एफ.का विद्वानहरूका अनुसार ऋणमा ढुबेका राष्ट्रले ऋण तिर्न आवश्यक श्रोत परिचालन गर्नु पर्दछ। ऋण तिर्न आवश्यक श्रोत परिचालन गर्ने भनेको सार्वजनिक खर्च कटौती गर्नु र राज्यको पूँजी बढाउनु हो। त्यो खर्च कसरी कटौती गर्ने त ? आई.एम.एफ.को जवाफ यस्तो छ -

- (क) सरकारी कर्मचारीहरूलाई छुट्टी दिएर
- (ख) बचेखुचेका सरकारी कर्मचारीहरूको ऋण शक्ति खत्तम गरेर
- (ग) स्कूल र स्वास्थ्य जस्ता सेवाको क्षेत्रमा खर्च घटाएर
- (घ) आधारभूत खाद्य वस्तु उत्पादनमा राज्यको सहयोग नदिएर
- (ङ) संस्थानहरू निजीकरण गरेर
- (च) परिवारको आमदानीमा नयाँ करहरू थपेर

आवश्यक श्रोत परिचालन गर्ने र राज्यको पूँजी बढाउनुको अर्थ यस्तो पनि हुन्छ ?

- देशभित्र उत्पादित राम्रा-राम्रा वस्तुको विदेशी बजारमा सकेसम्म बढी विक्री गर्ने। जसको अर्थ “श्रमको मूल्य सस्तो गर्नु” हुन्छ।
- विदेशी मुद्रा आर्जन गर्न विदेशी पूँजीलाई आमन्त्रण गर्ने। जसको लागि ब्याज दर हटाउन र श्रम लागत घटाउनु पर्दछ।